

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

Odd Skullerud:

Fredsåret 1905

**Kåre Sæther: Ny olsok-
tradisjon på Vølneberg**

Marit Lund:

Vølneberg vevering

**Per Otto Asak: Fyll, hor
og drap - en spesiell
gardshistorie fra Myrer**

**Leif Mathisen: På kryss
og tvers i Sørum (9)
Natur- og kulturstien
over Korpefjellet**

**Einar Sørli: Blaker
Musikklag anno 1943**

**Kristian Lieungh:
Oppvekst på Melvold i
Frogner i mellomkrigs-
tida Del 42: Butikken**

**Sørum i 1743 (2):
Stiftets/prestegjeldets
alminnelige
beskaffenhet**

**Trygve Sæther:
Sørum BUL**

<http://sorum.historielag.no>
org.nr. 984 252 994

Kjære medlem,

Også året 2005 er snart historie. Det har vært et år for markering av oppløsning av unionen med Sverige. Og selv om vi ikke har spesielt mange lokale minner knyttet til dette, synes jeg vi fikk mye ut av jubiléet i Sørum. Historielaget stod bak møtet med Tore Pryser på Valstad Café og den store markeringen på selveste 7. juni på Blaker Skanse. I motsetning til de fleste slike store nasjonale jubiléer synes jeg dette fungerte godt som folkeopplysning. Hva var det egentlig som skjedde i 1905? Og hvorfor feirer vi 7. juni når det var 26. oktober Oskar 2. frasa seg den norske tronen? Et vell av kilder er lagt fram, og ikke minst har det vært positivt at svenske og norske historikere *sammen* har forsøkt å belyse oppløsningen av unionen. I dette nummeret av SørumSpeilet skriver Odd Skullerud om *fredsåret* 1905. Det blir spennende å se hvordan markeringen av 200-års-minnet for grunnloven i 1814 vil kunne brukes på en like konstruktiv måte.

For oss i historielaget er det utgivelsen av det andre bindet av Sørum bygdebok – større og mer innholdsrikt enn noen sinne - som har vært den største begivenheten i året som gikk. Og vi er i rute med å se framover: På Sørumsand er det etablert ei ressursgruppe med Hildur Roll-Hansen som leder, som skal bistå bygdebokforfatteren Jan Erik Horgen med innholdet til tredje bind av Sørum bygdebok, som vil ta for seg Sørumsand og de nærmeste delene av Blaker. Første samling på Valstad Café 20. oktober lover godt for resultatet.

Ellers får vi høre mer om den olsoktradisjonen på Vølneberg, som historielaget er delaktig i. Og vi får høre om den aktive veveringen på Vølneberg. Vi har også med forfatterens tillatelse trykket opp igjen en artikkel Per Otto Asak skrev for Skytilen i 1991 om en mordsak fra Myrer i Frogner. Og vi har fått innlegg fra Einar Sørli om Blaker Musikklag under okkupasjonen og fra Trygve Sæther om Sørum Bygdeungdomslag

Sammen med de faste seriene vi har gående håper vi dette vil gi deg mange hyggelige leseopplevelser i julehelga. Jeg kan også anbefale Roy Andersens bok "1905 – Spillet bak kulissene", som gir et levende innsyn i begivenhetene i dette for Norge så spesielle året. Har du også sikret deg bind 2 av Sørum bygdebok, kan vi ønske deg en god og fredelig jul. Glem heller ikke å skaffe deg historielagets kalender!

Artikler nr. 6 – 2005 – 11. årgang

Fredsåret 1905

Folkeavstemningen 12.-13. november, som resulterte i et flertall for Norge som fortsatt kongedømme framfor overgang til republikk – etter at kong Oscar 2. 26. oktober sa fra seg retten til den norske kronen – og det ble klarsignal for at prins Carl av Danmark kunne mottas av Stortinget 27. november som kong Haakon 7., var befolkningens fullførte medvirkning til en fredelig oppløsning av unionen mellom Norge og Sverige.

Året var lite preget av politiske motsetninger i Norge. Koalisjonsregjeringen av Høyre og Venstre, som satt over fra to foregående år, hadde Francis Hagerup fra Høyre som statsminister. Han var for at unionsoppløsningen skulle foregå ved forhandlinger i samsvar med folkeretten. Samlingsregjering av de samme partiene var det fortsatt etter at Venstres Christian Michelsen dannet regjering 11. mars. I den norske statsrådsavdelingen i Stockholm ble Venstres Jørgen Løvland statsminister. Den enstemmige innstillingen fra Stortinget til lov om særskilt konsulat for Norge, som Løvland forela kong Oscar 2., førte til at kongen nektet sanksjon 27. mai og bruddet med ham som norsk konge i Stortinget 7. juni.

Helt fra 1889 hadde saken om eget norsk konsulatvesen vært et viktig anliggende for Norges regjeringer, og kong Oscars 2.s godkjennelse hadde stadig manglet. Johannes Steen var statsminister 1898-1902 og Otto Blehr 1902-1903. De ledet rene venstreregjeringer, i begge var Georg Stang forsvarsminister. Stang begynte utbyggingen av grensefestningene i 1901. Nettopp i 1901 begynte også Stortingets Nobel-komité utdelingen av Nobels fredspris i samsvar med Alfred Nobels testamente av 1896. Den første Nobelkomit en bestod av Johannes Steen, Jørgen Løvland, John T. Lund, Hans J. Horst – alle aktive politikere på regjerings- og stortingsniv  fra partiet Venstre – og dikterh vdingen Bjørnstjerne Bjørnson, som også tilhørte venstresiden.

Kretser i Sverige, kong Oscar 2. og høyresiden særlig, kunne nok se et paradoks ved opprustningen i Norge rettet mot Sverige og at det samtidig var fra norsk synsvinkel fredsarbeidet i verden skulle stimuleres.

Statsminister Christian Michelsen valgte Christian Wilhelm Olsson fra Høyre som forsvarsminister fra sin regjering. Med ham i vervet framfor gjeninntredelse av Georg Stang, antas det at det var enklere for Michelsen, utenriksminister Jørgen Løvland, stortingspresident Carl Berner og høyesterettsadvokat Benjamin Vogt   imøtekomme kravet fra Sveriges delegerte til forhandlingene i Karlstad, statsminister Christian Lundeberg, utenriksminister Axel Fredril Wachtmeister, statsråd Hjalmar Hammarskjöld og statsråd Karl Albert Staaff, om nedleggelse og demolering av nyanlagte grensefestninger i Norge.

Krigsfaren hadde vært overhengende, men opprettelsen av en demilitarisert sone i forhandlingene 23. september sikret fred mellom Norge og Sverige. Det var en stor lettelse for befolkningen i Norge. 368.208 menn hadde stemt for unionsoppløsningen og 279.878 kvinner¹ hadde støttet med underskrifter. Bare 184 hadde stemt mot unionsoppløsning, men adskillig større omfang var bitterhet som kom til uttrykk for at de nye grensefestningene i Norge m tte demoleres.

Av Bertha von Suttner, vinner av Nobels fredspris for 1905, fikk Sverige og Norge anerkjennelse for oppnådd fred mellom de to nabolandene. I Aurskog og Blaker bind 3, utgitt i 1968, skriver redaktør Eyvind Lillevold om 1905 blant annet: ”Da var det ikke mye å merke til politiske skillelinjer. Helt siden 1901, da arbeidet på Dingsrud fort (Urskog fort) tok til var Aurskog på en måte kommet med i forberedelsene til det som skulle skje, og fortets nærmeste nabo Johan Olsen Dingsrud, aktiv på mange vis, men ikke minst som kommunepolitiker, venstremann, og en sterk beundrer av Georg Stang og hans arbeid for grensefestningene, sørget for å holde både seg selv og sine sambyginger

underrettet om det som gikk for seg oppe i åskanten ovenfor garden.”

I herredsstyret i felleskommunen Aurskog/Blaker var i 1905 Ole N. Sletner fra Venstre ordfører og Palmer P Egeberg fra Høyre varaordfører. Det første herredsstyremøtet etter 7. juni var 22. juni. Dagen begynte med en hyldest til de styrende i landet: ”Urskog herredsstyre sender Regjering og Storting sin takk for deres bestemte hevdelse av Norges ære og selvstendighet, med ønske om at denne krise må få en i enhver henseende heldig løsning så at vi i fredelig vei kan oppnå vår fulle rett.”

Ingen i Aurskog/Blaker stemte mot unionsoppløsningen. Til kongens inntog 25. november sendte kommunen som sine representanter ordfører Ole N. Sletner og H.E. Tønsberg fra Aurskog og O.C. Berger fra Blaker, alle med reserverte plasser.

Odd Skullerud

¹⁾ Tallet på underskrifter er høyere i nærværende artikkel enn i min artikkel ”Oppløsning av unionen mellom Norge og Sverige i 1905” i Sørumspeilet nr. 1-2005. Dette skyldes opplysninger jeg har funnet i tidsskriftet Levende historie, spesialnummer om ”Dramaet 1905”. Her står det: ”22. august fikk stortingspresident Carl Berner overlevert lister med 244.765 underskrifter fra norske kvinner som støttet unionsoppløsningen. I dagene som fulgte, kom enda flere lister inn – til sammen hadde 279.878 kvinner skrevet under på oppropet.”
ds

For alle med tilgang til internett finnes det et vell av informative nettsteder med stoff om 1905. Her er et lite utvalg:

www.hundrearsmarkeringen.no/
www.hf.uio.no/prosjekter/Prosjekt1905
www.nb.no/baser/1905/
www.nb.no/baser/1905/skolesidene/
www.mil.no/1905/
www.riksarkivet.no/manedens/jan2005/
www.aftenposten.no/fakta/unionsoppløsning/en/
www.viking.no/1905/

Red.

Vølneberg skole som kulturell møteplass for barn og voksne

Det har skjedd mye i tilknytning til Vølneberg skole siden Blaker og Sørums historielag på 1980-tallet tok over ansvaret for gammelskolen og gav den en skikkelig ansiktsløftning. Vølneberg Vel tok ansvar for nyskolen. I begynnelsen av dette hundreåret tok historielaget ved Trygve Sæther et nytt initiativ ved å sette uthuset i stand med sikte på å innrede det til en redskapssamling. De omfattende restaureringsarbeidene er i stor grad utført som dugnadsarbeid, og dette er det all mulig grunn til å være stolt av.

Skolebygningen, som ble oppført i 1864, er så langt det har vært mulig ført tilbake til gammel stil både når det gjelder skolepult og annet utstyr som var i bruk etter overgangen fra omgangsskole til fastskole.

Stor aktivitet på Vølneberg skole

For å anskueliggjøre den omfattende virksomheten som har vært lagt til skolen det siste året, vil jeg få trekke fram:

- Foreningen Nordens besøk med lunsj med 33 deltakere lørdag 7. mai (Sørumspeilet3-05). Omvisning i skolen, i redskapssamlingen, i veveringen og i omega3-produksjonslokalet.
- Alle 4. klassingene i Sørums var på besøk med lærere og medhjelpere i mai, totalt 220 besøkende (Sørumspeilet4-05).
- Prestegjeldsstevne med 35 deltakere arrangert av Vølneberg kvinneforening 2. juni.
- St.Hans-feiring med Vølneberg Vel som arrangør. Her møtte det fram 125 deltakere. Det var ordnet med griller og bord ute i det fri. Været var godt, og det utviklet seg til et sosialt samvær av høy klasse.
- Olsok-feiring 29. juli med Sørums Bondelag og Blaker og Sørums historielag som arrangør. Det møtte fram 80 besøkende som ble ønsket velkommen av Eli Mørk, leder av Sørums bondelag. Opplegget var som for St-Hans-feiringen med grilling og bespisning etter selvbetjeningsprinsippet.

Gamleskolen og redskapssamlingen var åpne for publikum. Det var også lagt opp til omvisning til produksjonslokalene for den oppstartede omega3-produksjonen som er startet opp i kjelleren på storskolen. (Det vises her til egen artikkel av Terje Wølneberg i Sørumspeilet5-05.)

Under Olsokfeiringen var det også lagt opp til omvisning på "veveringen" som har vært i drift på skolens 2. etasje i de siste 24 år. Det vises i denne forbindelse til egen orientering om virksomheter i dette nummeret av Sørumspeilet. Interessen for omvisningene var stor og falt tydeligvis i smak hos de fremmøtte. Været var hele kvelden meget bra, med sol fra skyfri himmel.

I tillegg til de større arrangementene som er nevnt her, har det vært en lang rekke mindre møter og arrangementer. Den årlige Kjenn-din-bygd-turen tok også i år turen innom Wølneberg skole. Og Frogner Pensjonistforening har besøkt skolen med orientering av Leif Mathisen.

Samlet har gamleskolen og redskapssamlingen i uinneværende år vært besøkt av ca. 650 personer, herunder et stort antall skoleelever. Lærer Kjersti Eggum, som er ansvarlig for Den kulturelle skolesekken i Sørum, kan fortelle at det planlegges med nytt besøk av 4.klasingene også neste år. I historielaget er det Jorunn Hattrem som er kontaktperson overfor skolene og Trygve Sæther er ansvarlig for historielagets aktiviteter på Wølneberg.

Han har offensive plan for en utvidelse av redskapssamlingen. Dette krever imidlertid ressurser av en størrelse som historielaget ikke disponerer. Og vi drøfter nå hvordan prosjektet kan presenteres for å sikre finansieringen.

Vi kan i alle fall anbefale Wølneberg gamle skole som en kulturell møteplass for både barn og voksne. Den gir en en reise tilbake til en svunnen tid.

Kåre Sæther

PS. Dersom noen skulle sitte med gamle skolebøker, er Trygve Sæther interesserte i å overta disse for å inkludere dem i skoleboksamlingen på Wølneberg gamle skole. ds

Wølneberg vevering

Veveringen ble startet i 1981. Det var noen jenter som hadde lyst til å veve, men som hadde liten eller ingen kunnskap om vev. Det ble sendt rundt lapper i grenda med spørsmål om hva som fantes av utstyr som vi kunne låne, og hvem som ville være med. Interessen var stor, så det var bare å sette i gang. Andre etasje på Wølneberg skole stod da ledig, og vi har siden leid et skolerom der.

Vi var heldige som hadde Gunvor Egner og Gerda Kolstad (begge er nå døde) til å hjelpe oss. Det var damer med god kunnskap og lang erfaring med veving. Disse to lærte vi utrolig mye av.

For tida er vi ti jenter som vever. Vi har ti vever, små og store, samt noe tilleggsutstyr som bl.a. rennebom. Vi vever ryer, løpere, veggtepper, dobbelt vev og store og små duker. Av innslag bruker vi alt fra garn til filler og strå.

Veveringen er i privat regi. Vi mottar ikke tilskudd. Den er ikke tilslutta noe lag. Og vi driver ikke med kursvirksomhet.

Wølneberg vevering har vært med på utstillinger. Bygdas bygdekvinnelag har vært på besøk. Elevene fra skolene i bygda har vi også hatt på besøk til orientering og demonstrasjon. Noen av disse har også prøvd å veve litt. Responsen fra skolene har vært god, så det kommer vi til å fortsette med.

Av ferdige vevnader går det meste til oss sjøl, men også til gaver, og noe blir solgt. Wølneberg vevering har åpent hver onsdag mellom klokka 10.00 og klokka 14.00. Velkommen til en tur innom oss.

Eller kontakt undertegnede på telefon 63 82 45 87.

Marit Lund

Veven min

Det følgende er håndskrevne notater etter Marit Dahl:

Jeg kan sette op en vev det er sikkert at jeg kan. Det koster nok litt strev og det behøves litt forstand,

men i veveboken har
jeg jo skrevet litt av hvert,
og med godt humør jeg tar
det som kommer litt på tvert.

Først beregner jeg min renning og min skje,
det er ikke noe vanskelig i det.
Så deler jeg renningen i fire
og setter meg muntert til å lire.
Lirekassen min er bommestell, forstås,
fire sneller skal jeg ha, for jeg renner firtrås.
(Har jeg god tid, kan jeg tralle bommingen
litt,
men skal jeg dreie fort, blir det gjerne litt for
stridt.)
Tråden fra hver snelle trer jeg inn i hver sin
hempe
og legge den på rennebommen i
jernstramme lag.
Så fletter jeg dem ned igjen med varsomhet
og lempe,
trer skillblad i nedre skill og smiler stolt og
glad.

Nu skal jeg tre i støpeskje, det går så lett og
fort,
for der kan jeg tre åtte tråds i tinn.
Så får jeg hjelp til sveiping og først når
det er gjort,
kan jeg kalle dette garnet veven min.

Nu skal jeg tre i hovel etter mønsternotebok,
det ser modig inspirerende ut.
Men er jeg varsom, trengs det ikke at jeg er
så ekstra klok
- og dessuten er jeg slett ingen stut.

Efter hovling kommer vevskje, og så er jeg
ferdig snart,
og binding og fremknytning kan jeg greie i
en fart.
Men opknytning av trøene er gjerne litt
slem.
Det lønner seg å være omhyggelig med dem.

Så begynner jeg å trå.
Og så tar jeg til å slå.
Og ber alle mine venner komme inn til meg
og sjå.

Marit Dahl

Utstilling på tur til Oscarsborg

Blaker og Sørum historielag var deltakere
ved markeringen av 100 års-jubiléet på
Oscarsborg festning i tiden 1. til 8.
september 2005. Vi hadde mottatt en
henvendelse om utlån av vandreutstillingen
om andre verdenskrig som er produsert på
grunnlag av boken om okkupasjonstiden i
Sørum.

På Oscarsborg ble vår utstilling satt
opp sammen med en utstilling fra
Tysklandsbrigadens Veteranforening avd.
Romerike som er gitt navnet "Til Tyskland
for freden" fra perioden 1947-1953. I nevnte
periode var 50.000 norske soldater sammen
med våre allierte i Tyskland for å overvåke
at kapitulasjonsbetingelsene som Tyskland
hadde skrevet under på ble overholdt.

De to utstillingene ble plassert i to
telt på 50m² hver utlånt fra Sivilforsvaret for
Oslo og Akershus. Teltene hadde fått en
meget god plass i umiddelbar nærhet av
fergeleiet. Og i tillegg til selve utstillingene,
som utfyllte hverandre godt, var innholdet i
okkupasjonsutstillingen kopiert opp i et
hefte i A3-format med spørsmål beregnet på
skoleklasser og andre interesserte.

Det var stor interesse fra publikum
for utstillingene. Både grupper og
enkeltpersoner kom i stort antall som følge
av betydelig annonsering.

Okkupasjonsutstillingen ble
berømmet, og det ble påpekt at dette var
lokalhistorie som kunne være like aktuell
andre steder i landet. Det ble i forbindelse
med omvisninger også gitt informasjon om
at hele utstillingen er å finne på internett på
historielagets hjemmesider.

Som representant for historielaget på
Oscarsborg hadde jeg også ansvaret for
opplæring av omvisere fra både Romerike
og Follo. Og jeg kan også formidle en takk
til Blaker og Sørum historielag fra
Tysklandsbrigadens veteranforbund avd.
Romerike for velvillig bistand i forbindelse
med utlånet av vandreutstillingen om Den
andre verdenskrig på Oscarsborg.

Kåre Sæther

Fyll, hor og drap – en spesiell gardshistorie fra Myrer

Myrer var fullgård i 1577, og sikkert også i gammelnorsk tid, for vissøren er normal og hele skylda ser ut til å ha vært 3 markebol eller høyst 3 markebol, så det blir ikke ”plass” til stort mer enn en enkelt fullgård. Nyere skyld var 1 ½ skpd tunge.

Eierforhold

Frogner kirke hadde i 1393 3 markebol i Myrer – det var kirkens største eiendom, og den som kommer først i jordeboka, så det kan være rimelig å tro at det var temmelig gammelt kirkegods. Også i nyere tid lå hele gården til Frogner kirke.

Først i 1835 kjøpte bonden på Myrer, Jens Olsen, garden. Han overlot Oppistua i 1843 til sin svigersønn, og siden delte han Nestua mellom to av sønnene sine.

Omring 1660 fikk Myrer to brukere. Det var da faren Ola Myrer delte garden med sønnen Arve Olsen. I 1675 står Arve som bruker, og den andre parten blir da brukt av svogeren Amund Syversen (gift to ganger).

To drapssaker på Myrer

Myrer er kjent i lokalhistorien for de to drapssakene som knyttet til garden omkring 1700. Den første drapssaken var i 1689, angående Halvor Arvesen Myrers raske død. Halvor var soldat og hjemme på besøk. Det var mye drikking, så alle ble fulle. ”Festen” endte med kraftig munnhuggeri mellom far og sønn. Seinere ble Halvor Arnesen funnet død i stua av Ola ”nordlending”s hustru. Det ble vitnet av Ola ”nordlending”, som holdt til på Myrer, at Halvor dagen før hadde prøvd å gå til sengs med tjenestejenta på nabogarden hos Gulbrand Embretsen Myrer.

Verken Halvors far eller mor kunne huske hva som hadde foregått ”drapsdagen”. Faren, Arve, ble ført i lenker til Akershus festning, men ble frikjent for all mistanke, og retten dømte at Halvor i sin svir hadde forvoldt døden sjøl.

Den andre drapssaken på Myrer var helt klar: Da ble Arne Knutsen Myrer i 1707

drept av en Ola Jonsen, som var tjenestedreng. Ola Jonsen ble dømt fra livet ved halshogging. Ola Jonsen *kan* være identisk med Ola ”nordlending”

Det er svært spesielt at Myrer med bare 18 års mellomrom to ganger er åstedet for drap. Det er det første drapet vi her skal se nærmere på gjennom tingprotokollen fra 24. januar 1689. (Tingprotokoll 19, s. 71 b.)

Sak ang. Halfuor Arffussen Myrers død

”Nytaarsaften næst forleden kom sal.

Halfuor Arffuesen hjem fra ordinantz vagten. Gik saa ind i stuen hvor hans forældre m.fl. andre sad og fik mad. Kom han saa til bords med dennem og var han da ganske drukken.

Kom saa drengen Peder Gustafsen ind i stuen og Halfuor drak hannem straks til og bad hannem sitte. Saa kom en rytter fra Eidsvold og krævede Halfuor for nogen penge han hadde lagt ut for hannem paa mønstringen. Og svarte Halfuor at naar han faar penge hos fogden, skal han betale hannem.

Saa gik han bort igjen. Og Halfuor sat i stuen og drak. Saa gik han op i Gulbr. Myrers stue og la sig hos et kvindfolk som han tilforn hadde besovet. Og der var en liden bygut i oppestuen, han kom ned i Arffuers stue og sa at Halfuor laa hos det kvindfolk.

Saa gik hans mor op efter hannem, tog ham i armen og fik ham op. Og som han kom op gav hans mor hannem 3 slag med en støver. Halfuor gik til døren, vendte sig saa og stødte hans moder baklængs over ende paa gulvet.

Saa gik han ned i stuen, tok en pistol som hang paa væggen og den var ikke lad. Saa la han fængkrudt noen gange paa den og det brand ikke av for hannem. Kaste den saa paa bordet og kvindfolkene tok den og kastet den under bordet. Tok han saa en av de gamle pistoler som han hadde med sig paa ordinantz vagten, og den var lad. Den skjød han av da gjennom vinduet, saa pistolen fløi av handen paa hannem og gik i støkker. Saa tok han carbinen som kvindfolkene hadde kastet under bænken, tillige

med de andre pistoler, og skjød med carbinen nogle skud i stuen saa der var fuldt av krudtrøk i stuen, hang den saa ind i koven.

Imidlertid hadde kvindfolkene gjemt av veien det andet geveer i stuen. Tok han saa den "syndre" pistol og fyret den av like mot en av gjestene saa hun blev sort om munden av krudt. Gik hun da ind i Gulbr.s stue hvor de hadde brændt "ilsmeldet". Tok saa Halfuor og ladet pistolen igjen og lae saa en kule for den.

Dette saa Olle Joensen "nordlænding" tilholdende paa Myrer, og sa det til hans fader. Arffue stod da op fra bordet, tog pistolen og bøde den ned i saa kulen rand ned i Arffues haand. Dermed slog Arffue hannem under øret og sa: "Det skal du haffue føren du dør." Dermed gik Halfuor.

En stund efter kom han ind igjen, satte sig i høisædet og bad sin far gi sig drikke. Da sa Arffue: "Du skal faa min søn." Og skjænket i for hannem. Og han drak. Som han da hadde siddet en stund saa de at han hadde en pistol i haanden. Og stod hans moder tæt hos hannem og var meget drukken og holdt i pistolen med hannem og truet og sa hun skulde ta et banketræ og banke hannem udi. Og holdt de begge i pistolen den tid det smald. I det samme gik lyset ut og de hørte at det "schualcket" i blodet som løp av hannem.

Anne Olsd., Olle "nordlændings" kvinde tok da lyset og som hun ikke fik det tændt i stuen, løp hun ned i badstuen og tændte det. Som hun da kom ind med lyset, saa hun da at Halfuor Arffuensen sad død i bænken. Hans moder tok da til at jamre og bære sig ilde. Og hans fader Arffue sad i bænken og bad Gud bedre sig.

Straks efter gik Arffue bort fra gaarden og var borte til langt paa dagen. Da sendte Guldr. Myrer Peder Gustafsen efter hannem. Selv drog Guldr. til Opsal og bad Gunder og Niels bli med til Myrer.

Ved retten var tilstede Arffue Myrer i kongens jern, som hos bygdelenmanden hadde sittet på elevte dag formedelst suspect at skulde været medvider i det drab efterdi han er gaaen fra gaarden da det var sked.

Arffue sa at han gik udi sin banghed bort. Til med var han saa drukken at han ikke visste hvor han vilde gaa.

Dømt:

Eftersom noksom kan fornemmes at Halfuor er bleven forhærdet i hans hjerte, da hans mor fik ham bort fra det kvindfolk i Gulbr.s stue. I denne samme forhærdelse begyndte han at skyde og larme og og bruge haarde og grove ord.

Ti kjendes for ret at Halfuor er sin egen banemand og har ombragt sig selv saa hans legem ikke enten i kirken ell. kirkegaarden maa begraves. Og som begge hans forældre da denne gjerning skedde har været saa overflødig drukne at de ikke kunne sanse at avværge den store uløkke, burde de med pengestraf at ansees; men som de saare litet er eiende bør de begge at staa aabenbart skrifte dennem selv og andre deres lige i drukkenskab til "afskyelig" eksempel. Og svarer Arffues bondelensmanden for hans fortæring medlertidig han der haver sat."

En fars bønn

Arve Myrer ble altså frikjent for drapet, og sønnen Halvor skulde sjøl forvoldt sin død. Han kunne derfor ikke gravlegges i viet jord på kirkegarden. Derfor fikk denne saken et etterspill. Det er viktig for faren å søke om benådning for sin sønn. Slik formulerer faren sin søknad:

"Jeg Fattige ock Høybedrøvede Mand boende på Myrer i Sørums Sogn, nedfalder for Eders Ex. med denne min underdan. supliq at Eders Ex. i naade wilde forbarne sig ofuer mig. ock see til den store Hiertesorg mig fattige aldrende mand er tilføyet, ved den ulyckelige hendelse min Søn som tiente hans Mayest. som Rytter, er afgaaen, i det hand udi drukkenskab ock, saa at sige, enten av desperathed eller uagtsomhed med et pistolschud hafuer werit sin Egen Banemand, som af hosfolgen widnisbyrds forhør naadigst kand fornemmes, Huilcken ulyckelige hendelse smerte oss hans fattige aldrene foreldre, saasom til døde, och dagligen begreder at vi

nogen tiid schulle lefue saa ulyckelig en dag ock faa den sorg afue denne vores søn ock enda ydermere, om den høye øfrighed, icke af naade, och i henseende til ofuer schrevne aarsager will tillade at samme bortdøde mennesche i Christen Jord maa begraves ock af ærlig folck bort beres, ti ellers sørger Vi oss fattige folch slet til døde.

O naadige Høy. Stadtholder gjør for Guds schyld, och komme oss fattige folck til nogen huswalelse med en naadig tilladelse, huorudinden nogen som kunde lette noget af denne vores hiertesorg ock bedrøfuelse, saa at Jeg som udi 25 aar hafuer tient Kongen som en Rytter ock i mange tilfelde wofuet mit lif, nu icke av swig udi grawen schulle føre, om jeg komme til at see denne min søns legeme at komme udi denne verdens store foragt, som til oss efterlefuende med forkleinelse vil sticke. Jeg fattige bedrøfuede mand som for faa dage siden, er udkommen af fengselet for denne ulyckelige hendelse huordudi jeg gandscke ock aldeles ingen Aarsag hafde, wenter herudi et naadigt suar ock Resolution.

A: Christiania d. 29. Januari A: 1689.

Arfue Myrer
Boemercke og Nafuen”

Avslag

Et byråkratisk svar kom ganske raskt:

”Saasom dend anwiiste

Sorenschriфуers dom befindes at kiende dend afdøde til sin egen banemand, ock derfor ei udi Kircke eller Kierckegaard at maae begrafues, da wil samme dom enten til forandring for Ofuerdommeren indstefnes eller dessen formildelse af Hans Kongl. May.ts: Naade Allerunderdan: søges ock erholdes.

Christiania d. 4. Febr: 1689

Wexel Hansen
sign.

Etterskrift

Vi hører ikke mer om denne saken i kildene. Arve overlevet sin sønn med mange år. Det er skifte etter Arve Myrer først i 1723. Han etterlater seg to arvinger, Paul (ugift) og Sara g.m. Jon Jacobsen, husmann under Myrer. Men det merkelige er at det er Lars Halvorsen som blir bruker på garden etter

Arve. Han står i manntallet i 1701 oppført på Myrer som en 11 år gammel gutt. Han skulle da være født i 1690, men aldersopplysningen kan også føre til at han er født i 1689. Da kan det hende at han ble unnfanget ved juletider i 1688, og kan da være sønn av den uheldige Halvor Arvesen Myrer. Dette blir bare en antakelse, men Lars Halvorsen vokser opp på Myrer og blir senere bruker der.

For å lette lesingen av de gamle dokumenter, har vi byttet f med v (af=av), W og u er også byttet med v (wil=vil og huor=hvor). Ck og ch kan også byttes ut med k som (icke=ikke og schal=schal).

Wexel Hansen var sorenskriver på Nedre Romerike.

Per O. Asak

Første gang trykket i Skytilen nr. 3, 1991

Romerike i barokk og rokokko

Romerike Historielag legger før jul fram sin årbok XXI for 2005. Her fortsetter en linjen fra de to tidligere årbøkene med tematiske årbøker. Denne gang er en kommet fram til 1600- og 1700-tallet.

Årboka koster 290 kroner og kan kjøpes direkte fra Romerike Historielag, for eksempel på roh@online.no. Eller du kan skaffe den gjennom Blaker og Sørums historielag. Vi kommer til å ha den med på stands før jul. Og du kan også bestille den på <http://sorum.historielag.no>.

1600- og 1700-tallet på Romerike er barokkens og rokokkoens tid. Romerikingene begynte å male figurer på dører og tavler. Det var ei tid med oppblomstring av nye næringer: sagbruk, gruvedrift, jernverk og glassverk.

Årboka skildrer mangfoldige sider av romerikingenes liv og levnet; musikk og folkekunst, hus og innbo, husmenn og prester, veger og ferdsel, forsvar i krig og fred, stil og moter, leilendinger, sjøleiere og jordeiere.

Vi kommer tilbake med en anmeldelse av boka i neste SørumsSpeilet. Les den sjøl i mellomtida!

Red.

På kryss og tvers i Sørums (9)

I åras løp har historielaget arrangert mange rusleturer til forskjellige kulturhistoriske steder i bygda. Guide på svært mange av turene har vært Leif Mathisen. I nummer 4/2004 av Sørums-Speilet startet vi en artikkelserie der Leif Mathisen presenterer noen av disse turene. Tanken er naturligvis at lesingen kan friste til å oppsøke stedene med familie og venner også uten guide fra historielaget. Denne gang viser vi veien til

Natur- og kulturstien over Korpefjellet

Enten du har fulgt natur- og kulturstien helt fra Bingsfoss, eller du velger å sykle eller kjøre bil til inntaket for Nedre Romerike vannverk, kan vi garantere at turen over Korpefjellet vil være en meget spesiell opplevelse.

Etter å ha passert Hammarsbrua ved utløpet av Rømua i Glomma, og følge vegen videre mot Mellom-Hammeren, kommer vi til funnstedet for Sørumsbåten. Det står ei informasjonstavle like i vegkanten, og her er det også plantet et tusenårstre. Båten som ble funnet her er hulet ut av en eikestokk, og er mer enn 2000 år gammel, og er Norges suverent eldste båtfunn. Den er nå stilt ut på Sjøfartsmuséet på Bygdøy. En kopi av båten er hugget på Sjøfartsmuséet med samme type redskap som trolig er brukt for å hule ut originalen for over 2000 år siden, og denne kopien er nå utstilt på Fetsund Lense-museum.

Til høyre for inntaket til Nedre Romerike Vannverk starter taterstien over Korpefjellet og videre sørover til Fet. Her kommer vi til Linnerud, som opprinnelig var en husmannsplass under Nordhammeren. Den var lenge sjøleige inntil den i 1923 ble kjøpt av Knut Mjønnerud og lagt til Hagan (Sørlihagen). Linnerud var ofte stoppested for taterfølger. Det fortelles at det kom tater dit en kveld og slo seg til, og eieren på Linnerud ble for sin gjestfrihet bydd på kveldsmat. Han åt og syntes det var godt med til og med spekemat. Men mårran etter

oppdaget han at både tatera og spekeskinka hans var borte.

Noe høyere oppe ligger Sibilstua. Den blei bygd rundt 1710, og navnet kommer vel av at den første som bosatte seg her sammen med mannen Ole het Sibilla. Det fortelles at Sibilla var ei svensk spåkone, uten at dette er slått sikkert fast. Sibilstua blei fraflyttet i 1819, og den siste som bodde der var trolig Anne Sibyllstua. Det var nok ganske stusslig på disse plassene før i tida. Klokke var nok en sjeldenhet, og i Sibilstua skar dom hakk i vindusposten slik at sola kunne fortelle hvor mye klokka var.

Litt videre opp i åslia kommer vi til den gamle vandammen til det tidligere Sørums Vannverk. Dette ble startet opp i 1923. Da kommunen overtok driften i 1986, dekket vannverket hele midtbygda fra Bingsfoss til Asak. Seinere er driften overlatt til Nedre Romerike Vannverk, og vannet hentes nå fra Glomma og renses.

Bronsealdergravrøysene

Etter steinalderen fulgte en periode vi kaller bronsalderen. Da lærte man å framstille bronse, et sterkt og hardt metall. Bronsealderen kom seint til Norge, og vi regner at den varte fra ca. 1800 til 500 f.Kr. Den eldre bronsealder regnes å ha vart i 800 år, deretter følger en yngre bronsealder. Bronsealdermenneskene begravde sine døde i kister under store hauger, eller i jord- og steinrøys. Da man gikk over til likbrenning, ble asken plassert i urner som ble satt inn i de gamle gravhaugene eller samlet i gravfelt. Likbrenningen hadde muligens forbindelse med dyrkingen av sola og ilden, som dominerte bronsealderkulturen.

På fjellrunden er det fint å ta en avstikker til "Røysa", en stor, flott gravrøys på Korpefjellet med strålende utsikt over Glomma og Sørumsand.

Taterstien er et minne fra den tida da taterne kom vandrende langs Glomma fra Fet og videre inn i Sørums.

Leif Mathisen

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 42: Butikken

Med den 42. delen av Kristian Lieungh beretning om sin oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida har vi holdt på med denne serien i 7 år, og fortsatt er det nye artikler skrevet for 5 år til. Det var i 1994 at Landslaget for lokalhistorie utlyste en konkurranse om å skrive ned sine minner, og Kristian Lieunghs minneoppgave, som han avsluttet 1. februar 1996, ble premiert som det beste bidraget fra Akershus. Historielaget har basert på dette materialet gitt ut boka "Minner fra Frogner". Og denne fortellingen som beskriver hvordan det så ut i landhandelen på Frogner er et godt eksempel på de mange detaljene Kristian Lieungh presenterer.

Jeg har tidligere nevnt butikken på Frogner som var eid av andelshaverne i meieriet. Gjennom årene ble den leid bort til forskjellige kjøpmenn på bestemte betingelser. En ting har jeg imidlertid glemt å skrive om, og det var hvordan det så ut inne i butikken i min barndom.

Bygningen, som var bygget i 1896, var på to og en halv etasje, og stod på en litt høy gråsteinsmur. Omtrent midt på huset hadde kjøpmannen sin privatinngang. Inne i gangen var det en trapp opp til annen etasje til hans leilighet og til tredje etasje hvor butikkjentene hadde rommet sitt. På høyre side nede i gangen gikk det en dør inn til et lagerrom hvor det var melsekker, sukkersekker og poser med erter og gryn. Det var også andre varer der som måtte lagres tørt. På motsatt side i gangen var det en dør for betjeningen inn til butikken. Denne inngangen ble også brukt av kunder som gikk "bakveien" etter stengetid.

Den vanlige inngangen for kundene var til venstre på langsiden, nesten ved enden av huset. Der gikk det en sement-trapp opp til et platå som var overbygget av en veranda. Inngangsdøren til butikken slo innover, og på høyre side der inne stod disken med enden mot ytterveggen. Den gikk et godt stykke innover i rommet før den dannet en

vinkel som endte mot endeveggen. Mellom disse diskene var det en hengslet lem til å åpne for å komme inn på baksiden. Den plassen som kundene hadde å oppholde seg på, var i grunnen ganske romslig.

På veggen bak inngangsdøra satt det et stativ med ei pumpe for parafin. Under der var det en beholder som det ble pumpet parafin fra. Den gang var det vel enda noen som trengte parafin både til lamper og annet. På gulvet langs ytterveggen lå det mange forskjellige tyngre ting. Det var bunter med hestesko, ofte en taugrull og en rull med kjøretommer, økser og revesakser. Langs veggen stod det spader, hakker greip og høygafler. På veggen hang det sager, kuband, tenger og diverse småredskap av forskjellig slag. Det var deler av hesteseler og kanskje i blant også en komplett sele. Foran dette stod det også en benk hvor slitne kunder kunne hvile seg litt etter å ha gått lang vei for å komme til butikken. Benken ble også benyttet av flere kunder til "sosialt samsvær". Det bestod, som rimelig kan være, mest av sladder om forskjellige personer, og så været – ikke å forglemme.

Spyttebakken manglet heller ikke den gang, og var regnet for å være et nødvendig "møbel". For de "renslige" var den helt nødvendig. De andre var nok ikke så nøye på om det kom litt spytt på gulvet, men særlig appetittelig og hygienisk var det ikke.

Under taket hang det tett i tett av mange forskjellige ting. Det var bøtter og spann, melkesiler, kaffekjeler, litermål, parafinlamper, bunter med skurebørster og andre børster, kuskaper, kardasker, piasavakoster, hestebjeller, trakter og mye annet.

På enden av disken, like ved inngangsdøra, stod det et stativ med tre papirruller i forskjellig bredde. Den største av dem satt nederst og den var av gråpapir. Den øverste rullen, som var av hvitt papir, var nokså smal. Innpakkings-papir var det helt nødvendig å ha, for mange av varene måtte pakkes inn. Til det hørte også et hyssing-nøste som hang i en boks oppunder taket.

På veggen ved siden av papirrullene hang papirposer i forskjellige størrelser. Der

hang det også små kremmerhus. De ble blant annet brukt til sukkertøy, som stod i fire liters spann inne i ei hylle bak disken. Der stod det også fiskebollebokser og annen hermetikk. Ferske kjøttvarer tror jeg de solgte svært lite av. Det var jo ikke frysebokser den gang, og kjøttvarer var vanskelig å oppbevare, især i sommertida. Før jul vet jeg at de solgte litt ribbe og medisterpølse. I en krok bak disken stod det også ei sildetønne. Silda var billig, og de som ikke hadde så god råd, brukte nok ofte sild til middag.

Om sommeren kom det i blant fersk makrell med morgentoget fra Oslo. Den kom i store flate trekasser, og lå godt nedpakket i is. Jeg var av og til med på butikken frokosthvila for å hente makrell som vi skulle ha til middag. Det var noe som jeg likte veldig godt.

Husholdningsgjær kom i en kilos paskninger, og ble delt opp i smått til kundene. Det ble da veiet opp litt i et kremmerhus. Jeg husker jeg kjøpte gjær til brøddeigen hjemme når det skulle bakes brød. Til en deig til 30 store brød gikk det med gjær for 25 øre. Mange andre vareslag som sukker, mel gryn, salt og kaffe kom i sekker til butikken, og rosiner ble også solgt i løs vekt.

På baksiden av disken var det større og mindre treskuffer hvor disse varene ble oppbevart. Når en kunde kom og forlangte for eksempel to kilo sukker, tok den som ekspederte en passende stor pose, og med skovl eller øse ble sukkeret fylt opp i posten mens den stod på vekta.

På disken stod det to stangvekter med lodd til å skyve fram og tilbake, og til å dreie rundt for finjustering. Varene som skulle veies ble plassert på en vektplate av marmor som var festet til to solide jern som hang i den korte enden av vektarmen. Denne veiingen ble foretatt av svært mange vareslag, og tok selvfølgelig tid. Når det var stille for kunder i butikken, passet de ansatte på å veie opp forskjellige varer i poser som de satte til side for senere ekspedering. Da var det raskt å ekspedere en kunde som kom og skulle ha nettopp den varen.

Et brød kostet 25 øre og for en pakke fyrstikker med 10 esker var det 10 øre. Det er dessverre altfor få varer som jeg husker prisen på nå. Som smågutt hadde jeg vel for liten interesse av hva en ting kostet, og tenkte lite over det. Hjemme handlet vi bestandig ”på bok”, så jeg hadde aldri med meg penger på butikken. Far betalte hver måned for det vi hadde handlet, og det gikk greit i alle år. Det var også lettvent for oss som skulle i butikken, men betydelig mer tungvint for butikkpersonalet.

I hyllene bak disken var det mange slags forskjellige varer. I en hylle var det sigaretter, sigarer, skråtobakk, esker med røketobakk og snus. En 10-pakning Hobby eller Teddy sigaretter kostet 40 øre og en 10-pakning tyrkiske sigaretter som Marmara, Cromwell, Medina eller Brun Sossidi kostet 55 øre. Det hadde vært noe for nikotinhungrige folk i dag med de prisene som er nå. En eske rød Tiedemanns mikstur og en eske karva blad kostet 85 øre. Det samme gjorde en oval pappeske med blå farge og en lys bulldog på. Innholdet var 80 gram.

Tidligere var det sjokolade ved siden av tobakken i den samme hylla. Senere ble det så fint at de fikk et sjokoladeskap i glass fra Freia. Det ble plassert på hjørnet av de to diskene. Jeg kan huske at den minste Freia ”silkepute-sjokolade” kostet 10 øre, og den store 25 øre. Vanlige karameller kostet 1 øre stykket, og en diger karamell som het ”Smørbukk” kostet 5 øre.

I hyllene stod det også pakker med knekkebrød, flatbrød og forskjellige slags kjeks. I et skap med glassdører foran lå det forskjellige slags oster. Den gang kom både goudaost og nøkkelost i store, runde ”hjul” på 12 – 14 kilo. Når en kunde skulle ha et stykke av en slik ost, ble den tatt fram og lagt på disken. Kunden måtte vise hvor stort stykke hun eller han ville ha, og så ble det delt av med en stor kniv. Etterpå måtte stykket veies. Geirostene veide 4 kilo, og de ble naturligvis også velt opp i mindre stykker. Det var også en mager type mysost som vi kalte ”mustein”. Den var i 1-kilos paskninger og ble aldri delt opp. Osten var

fra Synnøve Finden, og var ganske lys, hard og krøttet. I det samme skapet lå det også meierismør og margarin. Om meierismøret var i esker eller små kasser, husker jeg ikke, men jeg mener at det var i løs vekt.

Mustads "Mono" margarin i 1-kilos stykker lå også i det samme skapet. Melange margarin var det også den gang, og det var også et merke som het Lotus. Margarinen kom til butikken i trekasser på 12, 24 eller 36 kilo, og vi brukte å kjøpe en kasse på 12 kilo en gang i blant. Det aller første jeg kan huske var at margarin-kassene var dekket med glatt papir innvendig, og at margarinen var i ett stort stykke som fyllte hele kassen.

Smør, ost, margarin, hermetikk, øl og brus ble oppbevart i et større lager i kjelleren, og ble hentet opp derfra etter hvert som det trengtes.

Selve butikklokalet var ganske stort og dannet en vinkel. Litt bortenfor hjørnet i vinkelen stod en stor, rund ovn. I rommet innenfor, som gikk i ett med butikken, hadde kjøpmannen kontoret sitt. Der stod det et stort skrivebord og et jernskap. Der inne stod det også en liten disk, og der var også "tekstil og skotøyavdelingen". Den bestod av noen få hyller med noen klesplagg og stoffruller, og så var det noen esker med skotøy. Omsetningen i den avdelingen var nok ikke stor.

Hjemme hadde vi et 2-liters blikkspann, som ble brukt til sirup. Med det spannet var jeg på butikken mange ganger for å få det fyllt. Den gang ble både sirup og grønnsåpe levert i løs vekt. I butikken var det ei lita hylle under vinduet mot gårdsplassen, og i bredden der stod det to 10 liters sinkbøtter. I den ene var det sirup, og i den andre grønnsåpe. I hver av bøttene stod det en solid trespade til å øse med for veiing.

En dag kom det en pen ung dame inn i butikken for å handle. Hun skulle blant annet ha sirup i et spann som hun hadde med seg. Handelsbetjenten, som var en giftelysten ung mann, hadde et godt øye til damen, og var så heldig å få ekspedere henne. Han tok sirupsspannet hennes, fyllte i det ganske mye og satte det på vekta. Samtidig lot han resten av sirupen renne ned

i spannet. Da det var passe fullt, tvinnet han sirupen av trespaden. For riktig å imponere "den skjønn", stod han på et par meters avstand for å kaste trespaden tilbake i situpsbøtta. Han var vellitt for opptatt av damen til riktig å vite hva han gjorde. Dermed havnet sirupsspaden rett oppe i grønnsåpebøtta. De som så dette smuslet og lo og handelsbetjenten ble naturligvis lei seg. Hvor imponert damen ble a hans "elegante" kast, er vel uvisst. Han skaffet seg i hvert fall mye bryderi etterpå med å få ren sirupsspaden, og noe ekteskap med "den skjønn", ble det i hvert fall ikke.

En kjøpmann som leide butikken for lenge siden, var nok ikke bestandig så flink til å ha alle varer på lager som det kunne være ønskelig. Når det var spørsmål etter en vare han ikke hadde mer igjen av, visste han alltid å komme med en unnskyldning som lød slik: "Har bestilt det, det ligger på stasjonen, men jeg har ikke hatt tid til å hente det." Sitat slutt. Dette orddtaket hans var nok kjent av de fleste som handlet i butikken, men hvor mye det lå i det, vet jeg ikke. Kjøpmannen var nok både hyggelig og grei han, og bør vel ikke kritiseres for det uttrykket, men at folk hadde moro av det, er sikkert.

I dag er det ingen butikk der lenger. Den ble jevnet med jorden for noen år siden (når?). Dermed er en epoke i Frogners historie over.

Kristian Lieungh

Boka "Minner fra Frogner. Oppvekst på Romerike i mellomkrigstiden" ble utgitt av Blaker og Sørums historielag i 2002, og kan fortsatt skaffes.

Det samme gjelder de to andre bøkene historielaget har utgitt:

I 2000 kom "Sørums under okkupasjonen" basert på materiale okkupasjonshistorisk utvalg i i historielaget hadde samlet inn.

Og i 2004 kom "Blaker, Skansen og Skolen", en ny og forøket utgave av Georg Brochmanns bok utgitt i 1950.

Ta kontakt med historielagets kasserer Kaare Svarstad på tlf. 63 82 42 42.

Sørum i 1743 (2)

Vi vil i Sørum-Speilet trykke de mest relevante svarene fra den undersøgelsen Danske Kanselli i 1743 sendte ut til embedsmenn i Danmark-Norge. I dette nummer er det spørsmål 3 og 4 som blir besvart.

3. Stiftets/prestegjeldets situation og almindelige beskaffenhed, det er, om det bestaaer af fast land alleene, eller af øer tillige; om landet er inskaaret med fiorder, bugter og viiger, og paa hvad stæder, om igiennem skaared af mange strømme, aær, søer og moratser, om det er jevnt eller bierget og klippigt, om der er meget skov og hvad slags; jordens beskaffenhed, om den er frugtbar eller ufrugtbar; om meere kornlande end enge og mooser, om der lige jord udyrket, og af hvad gyldig aarsag; om der er mange heeder, hvor, hvor store, til hvad nytte de ere, og om de ey kand nyttes bedre; om nogen synderlig slags jord findes i amtet, hvor og hvortil det bruges eller kand bruges, om det er sandflugt eller flyve-sand, om den er gammel og allerede har gjort stor skade, om der er gjort nogen anstalt til at dempe den?

Stiftamtman Fredrik Otto von Rappe skriver at forholdene i stiftet er så forskjellige at hver del må behandles for seg, og vedrørende Akershus amt skriver han: ”Dette amts situation og almindelige beskaffenhed har convenience med de andre i henseende til bierge, dahle, søer og elve, men er dog i deels fogderier ulige i henseende til situationen, hvilchet naar de poster skal afhandles som egentlig amted wedkommer, nærmere skal deduceres.”

Lagmann Peter Vogt melder: ”I stiftet falder baade stoere og smaae ferske vande og der udi øer, mange floder, aær, strømme, søer og moeatzer, meere berged og klippigt paa sinne stæder end jefnt, hvad skoug og ubrugelig jord angaar, maae Generalforstamtet best vide at underrætte om, der skal have effter berætning ladet dem befahre, opmaale og tage i øyesiun, og er det

upaatvifvelig der findes meere moeser og enge, end kornlande, thi det ubebygte, naar skove og fiede indbereignes, er vel langt større end det dyrckede land, og aarsagen til at icke alt landet kand dyrckes til kornjord, er baade af kuld, vand og deslige, hvor is og snee icke gaar af før sidst in iulii, da det ej andet kand nyttes end til fæhafn for 4 à 6 ugger, indtil sneen falder igien paa de stæder.

Flyvesand veed ieg intet i stiftet findes.”

Sorenskriver Niels Lembach skriver: ”Dette Nedre Rommeriges district bestaar af mange og adskillige elve og vande, som nermere skall vorde circumscriberede under question 22. Skoug af furru og gran findes udi dette district icke noget af betydelig consideration, eendeel og faae bønder særlig udi Uhrskoug og Høelands præstegjelder kand vell stundum af e endnu overblevne skouge hugge eendeell tylter saugtømmer til nogenledes hielp till kongelige skatters og landskyldes udredsell, saugtømmerets force bestaar /:som den kyndige vel bekiendt:/ udi Østerdalen, Soler og Oudalen destrict. Jordens frugtbarhed bestaar udi timelig veirligt og af een winskibelig og arbeysom brugere, thi vill mand kalde hukommelsen tilbage og eftertenche de 3de fatale aar 1740, 41 og 1742, da kand mand ingenlunde talle om dens frugtbarhed, den best gødde agger og heftede eng gav da den mindste frugtbarhed, og een udarbeydet agger og mager eng gav da mesten de beste frugter, overalt kand mand kalde disse 3de med største iammer og bedrøvelse passerede terminer Guds vredes år.

Den største part af districtet befindes udyrchet, og een stor deell kunde /:om bonde og brugere vare af saa tilstreichelig kræffter og welstand, hvilchen undersaatterne i disse haarde og hungtrige aar for det meste i almindelighed des beklageligere er worden berøvet:/ opryddes og forbædres, hvortil som sagt udfordres arbeysde og formue.

Utallige mange mosser og kier kunde giøres frugtbare, hvortil naturens danlighed

paa sine stæder og kunde hielpe, som aldrig kand iwerchstiltes af een bunde, thi hvor tager hand brød i ørchen? /thi hand har ingen efne dertil, og havde hand magt vel at cultivere den brugbare iord, saasom at opbryde og oprydde i hands enge til agger den uduelige mosebundne iord, rodhugge de udi hands enge overløbende skoug, busker og kier med det meere, det vilde sandelig giøre een aarlig god forbædring i landet.”

Sogneprest Peter Hanssen Abildgaard slo sammen svarene på spørgsmål 3 og 4: ”Sognet bestaar af fastland giennomskaaren af 3de elver saaledes som ved den 22. post forclares. Er til dels jevn mark, deels backed og dahlet, deels klippigt. Skaug er ej meegen, den wærende bestaar af ringeste sort fuuru som kaldes tol, item gran, bierch, oer og andre gemeeneste sorter. Eendeel af jindbyggerne kand være nogenledes forsiunet dermed til eged behov, men inted at selge, saa de som mangler maa købe fra omliggende sogner.

Jordens beskaffenhed er mange slags, dog overalt maver, saa at frugtbarheden dependerer mest af veyrligen og faaes nogenledes grøde naar her om sommeren indfalder jevnlig regn og mild luft. Den mindste deel er kornland, englandet er noget widtløftigere, men giver lidet græs af sig formedelst jordens maverhed og ingen leilighed til jødning. Den meste jord ligger til sreaturenes græsning. Er dog icke tilstrekkelig dertil, hvorfor de fleeste nødes at ligge en tid af sommeren med deris creature 5 á 6 miile borte i sætter som de maae leye.

Heeder findes vel nogle men icke store, er gemmeelig begroed med lidt skaug eller krat og kand icke nøttes til bedre, for jorden er gierne grov sand, hvorudi ingen sæd kand faa fremgang.

Her er ingen synderlig slags jord bekient, findes ei heller nogen flyvesand til skade.”

Også sogneprest Ole P. Lange finner å kunne besvare spørgsmål 3 og 4 samlet: ”Situation af sognet er landfast,

igennemskaared af eendeel aaer, søer og moradser, hvilke hereffter meldes, er paa nordre og søndre kant indkrandsset med bierge, og derimellem i længden temmelig jevnt, haver været og endnu tilvoxer god skoug af fyrre- og granetræe. Jordens art er imellem frugtbar og ufrugtbar, saasom: mest sand- og leerblandet, hiint i hovedsognet, dette i annexet, mer eng og myrer end korneland, og derfor, effter min tanke, ligger maaskee jord udyrket, og kunde bædre nyttes, som og eendeel lægger vind paa ved giødselsamling, idet at tømmerdrifft, hvorved deres næring er understøttet, hidindtil haver holdet dem derfra.

Sandflugt findes ikke, uden hvad sidste overgaaende store flum og overskyllelse giorde skade.

Udi Nordbyeskougen imellem dens pladser Høgelund og Herrefald paa eet sted i bekken, hvor har staaet tilforn een qvern, gives eet slags bruunagtig jord, hvoraf naar vandet derfra stenkes paa een steen, bliver der guult, som aagergelb, imellem de stene, hvilken jord bruges saa, at den brændes paa een takke, og saa males dermed, mest som bruunrød, lidet mørkere.”

4. Det samme som no. 3 om amtet in specie.

Stiftamtmand Rappe har en kort generell innledning om amtet, som vi skal referere, for så å beskrive det enkelte fogderi. Vi refererer her også det han skriver om Nedre Rommeriges fogderier:

”Naar det gandske amts situation generel skal beskrives, da bliver den største deel at henføre, til dalefører, klipper, aaser, field, myhrer og færske wande som overalt findes, men som icke alle fogderier er af een og den samme beskaffenhed, effterdi det eene bedre kand wære situeret end det andet, saa for at faae effter muelighed oplyst hvad questionen indeholder er det her foretages hver fogderie især.

NEDRE ROMMERIGES FOGDERIES

situation og almindelige beskaffenhed har sin stoere lighed og overeenstemmelse med det næst forrige, thi det bestaar af mange og adskillige elve og wande, bierge og dahle. Skoug af fyrre og gran findes udi dette district iche noget af betydelig consideration. Eendeel og faae bønder særlig udi Uhrschoug og Høelands præstegielder, kand wel stndum af de endnu overblefne skouge hugge eendeel tylter saugtømmer til nogenledes hielp til kongelige skatters og landskyldes udredsel.

Jordens frugtbarhed bestaar udi timmerlig weirligt og af een windskibelig og arbeidssom brugere. Alligevel at jorden er af ulige beskaffenhed, og et stæd beqvæmmere end et andet, uden at tale om 3de fatale aar 1740, 1741 og 1742, thi da kunde mand ej tale om frugtbahrhed, den bæste giøddede ager og hæfdede eng gaf da mindst af sig, og een uarbeidet ager og mager eng gaf da noget lidet og mesten de bæste frugter, om disse aaringer skal widere skrives udi næstfølgende 12. post.

Den største part af dette fogderie ligger udørked, og een stoer deel kunde /: om bonden var af saa tilstrækkelige kræffter og welstand item om hand ej saa meget laae i elvene med tømmerkiørsel og flødning:/ kunde opryddes og forbedres hvortil som sagt udfordres arbeide og formue, her passer sig fornemelig det som udi den 18de post om stiftet er forklaret angaaende bonden, thi dette fogderies bønder ere fornemelig dermed begrebne, utallige mange moser og kiær kunde giøres frugtbahre, wil eendeel meene, og andre setter det igien i tvifl og holder det umuelig, endskiønt naturens danlighed saavit mand kand skiønne paa sine stæder og kunde hielp.

Det var ellene at ønske at bonden ville vel cultivere den brugbahre jord, saasom at påbryde i hans enge overløbende skoug, budsker og kiær med det meere, det wille sandelig gjøre een aarlig goed forbedring i landet.”

Lagmann Vogt svarer kort: ”Reffereris til forestaaende.”

Når det gjelder sorenskriver Lembach i Nedre Romerike sorenskriveri, sogneprest Peter Hansen Abildgaard i Sørum og sogneprest Ole P. Lange i Aurskog, henviser de alle til sin besvarelse av spørsmål 3 på dette punkt.

Vi fortsetter denne serien i neste nummer med spørsmålene 5 ”Hvad slags korn i amtet voxer, i hvad mengde, om meere end til egen fornødenhed og om deraf kan selges og udføres?” og 6 ”Item hvad slags træ-frugter, om i overflødigheid, til hvad fordel?”
Red.

Blaker Musikklag anno 1943

Mange lesere av SørumSpeilet vil med glede huske Einar Sørliens artikkel ”Korpsmusikk i Sørum i mer enn 100 år” i nr. 3-2002. Her følger et lite tillegg om krigsåra:

Blaker Musikklag hadde under krigen øvelse på Haugtun skole hver fredags kveld med Olaf Kristiansen som dirigent. Her møttes følgende medlemmer: Ess-kornetter – Leif Sagen og Einar Sørлие, B-kornetter – Bjarne Stenby og Hans Hammeren, tenor – Kristian Kleven, Alfred Lundberg og Hans Bråten, horn – Alv Vårum, Olav Paulsen og Asbjørn Bergerud, stortromme – Sverre Stenby, lilletromme – Odd Torgersen. Senere medlemmer: Ove Bakken, Reidar Nordby, Thor Hexeberg og Karl Nordby.

Vi holdt sammen med sangkoret Fossegrimen private konserter på Festiviteten på Sørumsand i mars og april 1943. Med blendingsgardiner for vinduene, men med fullt hus og stor stemning i salen var dette spesielt. Fra programmet kan nevnes: ”Regina”, overtyre av Rossini, og som fellesnummer ”Landkjenning” av Edvard Grieg. Som medlem av Blaker Musikklag fra 1942 til 1951 ser jeg på dette som en stor opplevelse i denne vaskelige tiden.

Einar Sørлие

Og vi som var med på arrangementet på Blaker Skanse 7. juni i år, opplevde Einar Sørлие på kornett med Glommabredde. Red.

Fra Bondeungdomslag til Bygdeungdomslag

Bondeungdomslaget i Sørum ble stiftet høsten 1922 og Karl Smedsrud ble lagets første formann. I følge § 1 i lagets vedtekter heter det at laget skal: ”arbeide for opplysning, sosiale og økonomiske forbedringer og kulturelle framsteg for bygdungdommen på nasjonal og kristen grunn”. I 1925 ble laget innmeldt i Norges Bondelag. Lagets håndskrevne avis kom i 1930, og i 1937 sydde jentene fane til laget. Den lille, men vakre fanen med kornband har fulgt laget på mange landsstevner.

I 1939 tok Asker og Sørum BUL opp arbeidet for å danne et fylkeslag av alle lag i Akershus. Kåre M. Ormstad ble valgt til formann i Akershus BUL i 1940. Ett av lagsmedlemmene, Hallvard Merli, falt i krigen i 1940. Da de første krigshandlingene var slutt sommeren 1940, tok formann Jens Hovind opp et forslag om å reise en bauta over de falne. Saken vakte stor interesse, og tilstelninger ble holdt med innsamling til bautaen. Den ble avduket 25. oktober 1940 med stor tilslutning av bygdefolk.

Alt arbeid ble nå lagt ned og laget gikk inn i en periode uten aktiviteter. Etter at krigen var slutt og samfunnet begynte å fungere normalt igjen, ble Norges Bondelags ungdomsnemd nedsatt med deltakere fra alle landsdeler.

Norges Bygdeungdomslag utga i 1996 et jubileumsnummer der en beskriver etableringen av laget som egen organisasjon på nasjonalt plan. Det går fram at en ønsket et navn som favnet ungdom av alle kategorier på bygdene, ikke bare de med direkte tilknytning til landbruket.. På møtet som Ungdomsnemda holdt den 7. februar 1946 ble det med overveldende flertall bestemt at organisasjonen skulle hete Norges Bygdeungdomslag (NBU). Vedtektene bygget videre på de prinsipper som den gamle organisasjonen stod for og Harald Rød ble den første formannen (Bygdeungdommen 1996). Ragnhild Evensen, født Merli, ble valgt til den første lederen i Sørum BUL i 1945, og

hun maktet på kort tid å få tatt opp igjen lagets arbeid. På årsmøtet i 1948 ble det navnebytte til Bygdeungdomslaget.

Yrkestevlingene hadde i årene etter krigen stor tilslutning, og det har vært drevet tevlinger i eksteriørbedømmelse av ku og hest. Pløying med hest og traktor, presisjonskjøring med traktor, hånd- og maskinmelking, skogbruk og kunnskaps-tevlinger var blant de mest populære aktivitetene. Arve Ringnes fra Sørum ble norgesmester i hestpløying i 1948 og Ragna Thorbjørnsrud, født Berg, ble norgesmester i håndmelking i 1952. Ved en enkelt tevling laget holdt sommeren 1952 var det 50 deltakere.

I desember 1952 feiret Sørum BUL sitt 50-års jubileum på Festiviteten på Sørumsand med over 200 deltakere. Kjell Midtskogen var formann i jubileumsåret, mens Lennart Melbye, som var formann i Norges Bygdeungdomslag, overbrakte gratulasjoner. Det var en lang rekke talere, og kvelden ble avsluttet med dans. De fleste medlemmene i Sørum BUL var fra Midtbygda, men noen var fra Sørumsand og Frogner. Blaker var jo som kjent egen kommune og hadde sitt eget frilynte ungdomslag.

Sørum BUL hadde vanligvis tre fester i året. Høstfesten var en av disse, og den ble avholdt på Festiviteten, der et av nabolagene fra Ullensaker, Nes eller Skedsmo også ble invitert. En gang på slutten av 1950-tallet var Ullensaker gjester, og vi hadde fått Spellaget fra Bondeungdomslaget i Oslo til å fremføre en akt av ”En handelsreisendes død” av M. Miller, med lettere underholdning til slutt. Serveringen bestod av ertesuppe og rundstykker, og det var dans til Ottar E. Akres trio. Julefesten ble holdt på Norli med gang rundt juletreet, kaffe, julekake og dans. Vårfesten var også på Norli med pølser og potetstappe på menyen.

De første årene etter krigen var det borgertog på ettermiddagen 17. mai fra Lørenfallet til Sørum kirke. Formannen i BUL la ned blomster på bautaen over de falne 1940-45. Tidlig i august var det felles

tur til Landsstevnet, som ble avholdt forskjellige steder i Sør-Norge med tevlinger i mange grener, underholdning og dans. Under flaggborgen stilte alle lag med sine faner.

Fra 1945 og til jeg flyttet fra Sørumsvåren 1959 var det stor aktivitet i laget. Påstanden nederst på side 630 i Bind II av Sørums Bygdebok fra 1961 om at lagsarbeidet ikke var tatt opp igjen etter krigen, er derfor ikke sann. Tvert imot var det som beskrevet stor aktivitet.

Trygve Sæther

Kilder:

Bygdeungdommen Jubileumsnummer (1996), utgitt av Norges Bygdeungdomslag
Artikler i Indre Akershus Blad i forbindelse med 30-års jubiléet i 1952, skrevet av Odd Skullerud

Lyd på sorum.historielag.no

Historielagets hjemmesider på internett legger stadig på seg, blant annet ved at alle numre av Sørumspeilet legges inn på sidene. Men det legges også ut materiale på hjemmesidene som aldri har stått skrevet i Sørumspeilet. Ja, nå er det faktisk kommet innhold dit som aldri ville ha kunnet bli publisert på trykk.

For første gang har historielaget publisert lydfiler på nettet. Det er Odd Mobæk som har lagt ut "Smil da Sørums", høstrevyen til Sørums Idrettsforenings Dramatiske gruppe fra 1953 ut på nettet. Den ble spilt på Festiviteten fire lørdager i oktober og november. Kvinnegruppa hadde basar i 2. etasje, og det var dans etter at stolene var ryddet etter at revyen var ferdigspilt.

I en forbausende god kvalitet, opptakstyret tatt i betraktning, kan vi nå høre de 16 numrene fra denne revyen som ble spilt for mer enn 50 år siden. Her er Kjell Mobæk, NN Østby, Øyvind Fagersand, Solveig Holt, Inger Johanne Olsen, Einar Hauge, Rolf Nicolaysen og Liv Larsen. Og ikke minst hører vi orkesteret Rag Boys med Arntsen, Enger, Fyhn og Nilsen.

Du må installere Windows Media Player 10 for å kunne høre revyen, som er såkalte wma-filer.

Sørumspeilet i 2006

Vi tar sikte på å fortsette utgivelsestakten på Sørumspeilet med nye utgaver seks ganger i løpet av neste år.

Da vi startet utgivelsen av disse artiklene var det nok mange som i sitt stille sinn tenkte at det umulig kunne være stoff nok til å holde en slik utgivelse i gang i det uendelige uten at kvaliteten på innholdet måtte reduseres. Vi er derfor ganske stolte av å kunne si at vi stadig får tilbakemeldinger fra mange som finner stoffet vårt interessant. Vi ser fram til riktig mange bidrag både fra medlemmer og andre som vil gi oss økt innsikt i lokalhistorien for Blaker og Sørums. Har du stoff du gjerne vil presentere, men ikke helt vet hvordan du skal få kommet i gang med skrivinga, står vi gjerne til disposisjon for å hjelpe deg videre.

Flere av våre kjente serier fortsetter også neste år. Kristian Lieungh forteller videre om sin oppvekst på Frogner i mellomkrigstida. Leif Mathisens serie om turer til kulturminner i Sørums likeså. Det samme gjelder serien om rapporten om tilstanden i Sørums 1743. Nytt av året blir en serie med korte portretter av folk fra Sørums som skribenten Lyder Løhren publiserte i Indre Akershus Blad, humoristisk og godt skrevet.

Ellers er produksjonen av nye bygdebøker en svært viktig del av historielagets arbeid i mange år framover, og dette vil nok også prege spaltene i Sørumspeilet. Ei gruppe under ledelse av Hildur Roll-Hansen vil trolig gi stoff også til oss. Og Per Otto Asak er et navn vi kommer til å se stadig oftere i Sørumspeilet.

Vi er også interessert i debatt og kommentarer i tilknytning til det stoffet vi presenterer. Til orientering finner du nedenfor utgivelsesdatoene og innleveringsfristene (i parentes) for utgivelsene i 2006.

- Nr. 1 – 2006 – 23. januar (9. januar)
- Nr. 2 – 2006 – 13. mars (27. februar)
- Nr. 3 – 2006 – 29. mai (15. mai)
- Nr. 4 – 2006 – 14. august (31. juli)
- Nr. 5 – 2006 – 9. oktober (25. september)
- Nr. 6 – 2006 – 4. desember (20. november)

Red.

Blant anleggsslusk og ingeniører

For tredje år på rad inviterer Sørum-Festivalen og Akershus Energi oss lørdag 28. januar til familiedag på Rånåsfoss. Arrangementet begynner klokka 11.00 med aktiviteter for små og store. Energiforum er i seg sjøl verdt et besøk. Det er også omvisningene på kraftverket, som helt fra du tar tak i de tunge inngangsdørene framstår som et kvalitetsprodukt tvers igjennom.

Programmet toppes klokka 17.00 med den timeslange monologen om hvordan kraftanlegget på Rånåsfoss ble til, skrevet av Håkon Qviller med utgangspunkt i Bjørn

Bjørnsens jubileumsbok, malmfullt framført av skuespilleren Ragnar Dyresen, og med musikkfølge av Magnar Osland. Ord og toner akkompagneres av talende lysbilder, og alt foregår i den gamle lagerhallen på kraftverket.

Om du bare skal oppleve en lokal kulturbegivenhet i 2006, gjør det allerede lørdag 28. januar!

Sørum-Speilet

Artikler fra Blaker og Sørum historielag
Redigeres av Svein Sandnes.

Returadresse: Svein Sandnes,
Eidsvegen 1, 1927 RÅNÅSFOSS

B

